

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з навчальної роботи

_____ Л.І.Чорний
(підпис) (ініціали, прізвище)

24 червня 2020 року

м.п.

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
з навчальної дисципліни
«МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ ПРАВА»
для підготовки на третьому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право галузі знань
08 Право**

м. Хмельницький
2020

ЗМІСТ

Стор.

1.	Структура вивчення навчальної дисципліни	–	2
1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	–	2
1.2.	Лекції		4
1.3.	Семінарські заняття	–	6
1.4.	Самостійна робота аспірантів	–	9
1.5.	Індивідуальні завдання	–	12
1.6.	Підсумковий контроль	–	15
2.	Схема нарахування балів	–	18
3.	Рекомендовані джерела	–	19
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті	–	27

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин					
		Денна/ заочна форма навчання					
		Усього	у тому числі				
Лекції	Сем. (прак).		Лабор.	Ін.зав.	СРС		
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Методологія науки і правознавство	12	2	-	-	-	10
2	Методологія та методика правових досліджень	24	2	2	-	-	20
3	Сучасні методологічні підходи та методи у правових дослідженнях.	24	2	2	-	-	20
4	Парадигмальні засади наукових досліджень	24	2	2	-	-	20
5	Методологія конкретних правових досліджень	24	2	2	-	-	20
6	Організація наукової діяльності й наукових досліджень	12	2	-	-	-	10
	Всього годин	120	12	8	-	-	100

1.2. Лекції

№ з)п	Назва і план теми	Кількість годин
1. 1.1. 1.2. 1.3. 1.4.	Методологія науки і правознавство. Особливості правознавства як напряму наукового дослідження. Правознавство в системі соціально-гуманітарного наукового знання. Метод, методика і техніка дослідження. Наукові методи та методи практичної діяльності. Стиль і жанри наукових юридичних робіт.	2
2. 2.1. 2.2.	Методологія та методика правових досліджень Поняття і структура методології правознавчих наук.	2

2.3. 2.4. 2.5.	Класифікація методів юридичної науки. Предметна та цільова обумовленість методів юридичної науки. Належність, допустимість, істинність, доцільність при виборі методу дослідження. Наукові поняття, правові поняття, правові категорії і правовий концепт.	
3. 3.1. 3.2. 3.3.	Сучасні методологічні підходи та методи у правових дослідженнях. Некласичні методологічні підходи у правознавстві та їх зв'язок зі зміною ідеалу раціональності. Система сучасних методів у правознавстві. Методологія дослідження правового явища.	2
4. 4.1. 4.2.	Парадигмальні засади наукових досліджень Праворозуміння. Тип праворозуміння та його значення для юридичної науки та практики. Праворозуміння як парадигма.	2
5. 5.1. 5.2. 5.3. 5.4. 5.5.	Методологія конкретних правових досліджень Методологія емпіричних правових досліджень. Методологія догматичних правових досліджень. Методологія порівняльно-правових досліджень. Методологія галузевих юридичних досліджень. Методологія метатеоретичних досліджень.	2
6. 6.1. 6.2. 6.3. 6.4.	Організація наукової діяльності й наукових досліджень Організація творчої діяльності дослідника Структура та релевантність наукового дослідження. Особистість вченого. Особливості розумової праці	2
	Усього	12

Семінарське заняття 1
Тема 2. Методологія та методика правових досліджень

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття і структура методології правознавчих наук.
2. Класифікація методів юридичної науки.
3. Предметна та цільова обумовленість методів юридичної науки.
4. Належність, допустимість, істинність, доцільність при виборі методу дослідження.
5. Наукові поняття, правові поняття, правові категорії і правовий концепт.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: правознавство, юридичні науки, методологія, метод, методика, принципи наукових досліджень.

Завданням семінару є розкриття особливостей правознавства як напряму наукових досліджень. Правознавство є комплексом юридичних наук.

Предметом правознавства є 1) система правових понять; 2) держава як політико-правове явище; 3) право як соціальне явище; 4) взаємозв'язок права і держави; 5) предметні форми права; 6) правові концепції та доктрини.

Методологія правознавчих досліджень є галузевою методологією, яка розробляється, переважно, філософією права. Сучасна методологія правознавства, як і методологія будь-якої науки, повинна відображати реальні соціальні зміни, відповідний рівень суспільного розвитку, виникнення нових суспільних відносин та явищ, їх модифікацію щодо нових соціально-економічним відносинам.

Основою методології правознавства є теорія праворозуміння, тобто вивчення феномену права як цілісного соціального інституту. Слід мати на увазі, що праву у суспільстві відводиться особлива роль (регулювання суспільних відносин); традиційною методологічною настановою правових досліджень є акцент на підвищення якості правотворчості; ці дослідження розкривають тісний зв'язок держави і права.

Метод у перекладі з давньогрецької мови означає шлях дослідження, спосіб пізнання. Методологія досліджує логічні, гносеологічні, онтологічні, антропологічні, етичні, аксіологічні можливості методу; під цим кутом зору вона за структурою та змістом завжди системна, цілісна. Перелічені можливості методу є філософськими, отже системності та органічної цілісності вченню про метод надає філософія. На цій підставі останню традиційно визначають як загальну (спільну) методологію всієї науки. Відтак філософія, будучи сама основоположною наукою, тобто системним поєднанням фундаментальних і принципових, логіко-гносеологічних, онтологічних та інших знань, надає дослідникові можливість і засіб перевірити, чи придатний взагалі обраний ним метод для досягнення поставленої мети та чи послідовно використовує він його у своїй практиці. Розробляючи метод, філософія підтримує в галузевих науках живий, критичний дух.

Проте метод не слід плутати з методикою як певною сумою прийомів і навичок, необхідних у певних галузях вивчення навколишньої дійсності. Методами науки слід вважати не набір мислинневих прийомів і процедур, а основні підходи до предмета – принципи, на яких базується уявлення про предмет. Методологія – наука про принципи або загальні гіпотези, які лежать в конструюванні самого предмета пізнання. Застосування різних методів для пізнання оточуючої дійсності (і права зокрема) передбачає, що кожний метод має певний потенціал, дозволяючи людині освоювати той чи інший бік дійсності, але водночас він має і певні обмеження, закладені в самій сутності кожного методу. Під час дослідження права використовуються три види методів: загальнофілософські, загальнонаукові та спеціально-правові.

Семінарське заняття 2

Тема 3. Сучасні методологічні підходи та методи у правових дослідженнях

Питання для усного опитування та дискусії

1. Детермінація методологічних підходів соціокультурним контекстом.
2. Класичні методологічні підходи у правознавстві (структурний, функціональний, системний).
3. Сутність окремих сучасних методологічних підходів у дослідження права (герменевтичний, синергетичний, антропологічний, інтегральний, комунікативний, феноменологічний, соціокультурний).
4. Сучасні методи наукового дослідження права та правових явищ.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: методологічний підхід, метод, класична/некласична методологія, синергетика, герменевтика, феноменологія, примирення, мирова угода, посередник, медіатор.

Звернути увагу на те, що методологічні проблеми сучасних наук перебувають в постійному процесі розвитку під впливом нових течій у філософії, так і під впливом змін, які притаманні сучасним галузевим наукам, що обумовлене не лише прогресом наукової думки, але і суспільними змінами розвитку цих наук. Сьогодні у сфері правових досліджень розроблений та вивчений ряд методів, характерних як для правової науки і практики загалом, так і окремих галузей права, крім цього простежується специфіка застосування філософських, загальнонаукових та інших неспецифічно юридичних методів до правової сфери. Застосування різних методів для пізнання оточуючої дійсності (і права зокрема) передбачає, що кожний метод має певний потенціал, дозволяючи людині освоювати той чи інший бік дійсності, але водночас він має і певні обмеження, закладені в самій сутності кожного методу.

Пошук нових методологічних засобів, які дозволяють розширяти та удосконалювати знання про право, сьогодні мають стійку тенденцію до розширення: кожна галузь права, з урахуванням її предмета, має свій пізнавальний інструментарій.

Семінарське заняття 3

Тема 4. Парадигмальні засади наукових досліджень

Питання для усного опитування та дискусії

1. Праворозуміння. Тип праворозуміння та його значення для юридичної науки та практики.
2. Праворозуміння як парадигма.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: парадигма, праворозуміння, позитивізм, лібералізм, історизм, соціологізм.

Особливості і завдання семінарського заняття полягають в тому, щоб з'ясувати сутність парадигми як основного поняття методології науки та розкрити взаємозв'язок між юридичною парадигмою і типом праворозуміння.

Сучасні наукові концепції (теорії) праворозуміння можна звести до трьох підходів.

1. Ідеологічний підхід розрізняє право й закон, указує, що право втілює в собі такі прогресивні демократичні ідеї, як справедливість, рівність, воля. Також зауважує, що закон можна використати як форму легалізації сваволі, що є прямою протилежністю права, тобто закон може бути неправовим. Право – це не команда чи наказ держави, держава не створює право, воно закріплює сформовані в суспільстві відносини, уявлення про справедливість, тісно пов'язане з волею, рівністю. Іншими словами, право – це міра (норма) справедливості, волі, рівності суб'єктів соціального спілкування. При такому підході право й закон розмежовуються, першість віддається праву як нормативно закріпленій справедливості, а закон розглядається як його форма, покликана відповідати праву як його змісту.

2. Нормативний (позитивістський): вихідна форма буття, права – норма права, право – норми, викладені в законах та інших нормативних актах. Тут ототожнюється право й закон. Водночас нормативне праворозуміння орієнтує на такі властивості права, як формальна визначеність, точність, однозначність правового регулювання.

3. Соціологічний підхід пов'язаний з пошуком права не в нормах, а в самому житті, що формується із суспільних відносин. Вивчається не стільки «книжкове право» (право як належне), а право як суще, вказується, що правовідносини, відображені в правосвідомості, передують нормам, які їх закріплюють. Правовідносини можуть об'єктивно існувати навіть не будучи закріпленими в юридичних нормах.

Сучасна юриспруденція як система знань має власні аксіоматичні начала, які можна назвати постулатами (з лат. *postulatum* – вимога) права. Такими постулатами є: правовий дуалізм (поділ на природне і позитивне, суб'єктивне й об'єктивне, публічне і приватне, матеріальне і процесуальне; постулат правового плюралізму, який виражається у багатоманітності джерел права); постулат правової цілісності, пов'язаний з цілісністю правової системи; постулат правової належності, що визначає належність до правової сім'ї (Ю. Оборотов).

Семінарське заняття 4

Тема 5. Методологія конкретних правових досліджень

Питання для усного опитування та дискусії

1. Фундаментальні і прикладні дослідження у сфері права.
2. Особливості теоретико-правових та історико-правових досліджень.
3. Специфіка галузевих правових досліджень.
4. Особливості наукових досліджень в сфері прикладних юридичних наук.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: галузеві правові дослідження, міжгалузеві дослідження, стикові дослідження, практицизм.

Особливості і завдання семінарського заняття визначається тим, що дослідження в межах конкретних галузей права обмежені межами конкретних галузей права (конституційного, цивільного, кримінального тощо). Дослідження в межах конкретних галузей права покликані виявити специфіку кожної галузі, її особливості, характерні риси, відмінності від інших галузей. Варто звернути увагу на те, що варто розрізняти «галузь права» і «науку». Наука вивчає державно-правові явища, а галузь права регулює суспільні відносини певного виду. Галузь права складається з норм, які регулюють певні відносини. Ці норми містяться в різних джерелах. А окрема юридична наука вивчає відповідні норми, узагальнює їх, розробляє правила їх застосування, навчає юристів користуватися нормативним матеріалом. Окрім знань про правові норми наука містить теоретичні положення, виявляє недоліки тих чи інших норм, розробляє шляхи для удосконалення галузі права як системи правових норм.

Потрібно розрізняти фундаментальні та прикладні дослідження в сфері права. Сьогодні спостерігається втрата мотивації к проведенні фундаментальних правових досліджень. Фундаментальний результат дослідження все частіше розглядається як додатковий і побічний продукт наукової діяльності. В умовах прагматизму, який претендує на тотальність, в правовій науці утверджуються нові ідеали швидкого і поверхового осмислення дійсності.

Разом з тим, зв'язок правової науки і життєдіяльності суспільства є очевидним, що вирізняє право від інших гуманітарних сфер. Результати прикладних правових досліджень мають особливе значення у сфері законотворчості, правозастосування та правоохоронній діяльності.

Юридична наука зберігає дихотомічність фундаментального і прикладного знання. Звернути увагу на те, що фундаментальні і прикладні правові дослідження мають різну цільову визначеність, стильову та організаційну специфіку. Пошук та обґрунтування фундаментального наукового знання передбачає значні часові та інтелектуальні зусилля. Результати фундаментальних досліджень не можуть оцінюватися виходячи з критеріїв фатальної практичної реалізації.

Прикладні наукові знання продукуються в межах у межах стабільних канонів і теоретичних підходів (вони часто є екстраполяцією фундаментальних досліджень, а очікуваний результат співвідноситься з конкретикою і деталізацією потреб конкретного суспільства).

1.4. Самостійна робота аспірантів

Тема 1.

Завдання 1. «В якому б сенсі ми не вживали слово «право», ми завжди розуміємо під ним щось таке, на що не слід посягати, що не повинні порушувати; з цим словом в нашому розумі завжди пов'язується та чи інша поведінка, припис якихось позитивних дій або утримання від дій. Будь-якому праву відповідає відповідна чийсь обов'язок, вимога, звертання до якоїсь особи або осіб» (Є. Н. Трубецкой «Енциклопедія права»). Мислитель виділив такі правові концепції: офіційні теорії (Р. Фон Ієрінг), теорії примусу (Л. Петражицкий), теорії позитивного права (Бирлінг), право як сила (Т. Гоббс), право як інтерес (С. Муромцев, М. Коркунов, Р. Фон Ієрінг), право як частина моральності (А. Шопенгауэр, В. Соловьев), природне право (Г. Гроцій). Дайте характеристику кожній із вказаних концепцій.

Питання для самоконтролю

1. Як співвідносяться метод і методологія?
2. Чим пояснюється відмінність методу і методики?
3. Чи може застосовуватися методика у сфері фундаментальних правових досліджень?

Тема 2.

Завдання 1. Розкрийте принцип загального зв'язку і загального розвитку державно-правових явищ. Продемонструвати як «працюють три закони діалектики (єдності і боротьби протилежностей, взаємного переходу кількісних змін в якісні, заперечення заперечення) в сфері правових явищ, а також охарактеризувати взаємозв'язок діалектичного стрибка і міри в правовій сфері.

Питання для самоконтролю

1. Які типи праворозуміння Вам відомі, що їх відрізняє?
2. Які характерні риси основних підходів до розуміння сутності права?
3. Що є підставою для виділення об'єктивізму, суб'єктивізму та інтерсуб'єктивізму як способів обґрунтування права?
4. Як Ви розумієте поняття «метод»? Які філософські методи дослідження права?
5. Що є результатом пізнання права? Які ознаки правового мислення?

Тема 3.

Завдання 1. Наведіть приклади до таких герменевтичних операцій:

6. граматичний аналіз тексту;
7. застосування герменевтичного кола;
8. розуміння із контексту;
9. асоціювання себе з автором;
10. врахування історичної ситуації написання тексту;
11. порівняння тексту з іншими, аналогічними йому;
12. актуалізація тексту до сьогодення.

Питання для самоконтролю

1. Чому синергетика як методологічний підхід відноситься до неklasичних підходів?
2. Який критерій лежить в основі розмежування класичних і неklasичних методів наукового дослідження?

Тема 4.

Завдання 1. Описати сучасну парадигму наукового знання та її вплив на формування правового знання.

Питання для самоконтролю

1. В чому полягає відмінність сімейного психолога від медіатора?

2. Хто може виконувати функції медіатора в земельних спорах?
3. В чому специфіка роботи медіатора у спорах релігійного характеру?

Тема 5.

Завдання 1. Охарактеризувати дослідження в сфері криміналістики щодо застосування в них фундаментальних знань.

Тема 6.

Завдання 1. Скласти визначення організації будь-якого процесу діяльності і наукової організації її.

Питання для самоконтролю

1. В чому різниця між організацією праці і організацією науково-дослідного процесу?
2. Охарактеризуйте основні принципи організації науково-дослідного процесу.
3. Назвіть елементи організації науково-дослідного процесу і розкрийте їх зміст.
4. Розкрийте зміст організації управління науково-дослідним процесом.
5. В чому суть організації обслуговування науково-дослідного процесу.
6. Чим вимірюється ефективність наукової праці вченого? 8. Які фактори впливають на ефективність наукової праці?

1.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання передбачаються у формі рефератів-оглядів. Завдання обирається студентом на початку семестру і виконується за усталеними вимогами.

1.5.1. Основні вимоги до написання рефератів-оглядів

При виконанні індивідуального завдання необхідно взяти до уваги, що реферат (лат. *refereo* – доношу, повідомляю, переказую) – це короткий переказ змісту наукової роботи, книги або вчення, оформлене у вигляді письмової публічної доповіді; доповідь на задану тему, зроблена на основі критичного огляду відповідних джерел інформації (наукових праць, літератури по темі).

Зі свого боку, реферат-огляд складається на основі декількох джерел і зіставляє різні точки зору з досліджуваного питання.

Реферат-огляд, незалежно від теми, містить визначені реквізити: титульна сторінка встановленого зразка, вступ, розділи, висновки, список використаних джерел і додатки (у разі необхідності).

Обов'язково в тексті повинні бути посилання на джерела, що були використані при написанні реферату. Посилання подаються у квадратних дужках з вказівкою номера джерела, за яким воно внесене у список використаних джерел, та сторінки (якщо подається точна цитата або числові дані), наприклад [3, с.8].

Технічні вимоги: текст має бути набраний шрифтом Times New Roman, 14 кеглем через 1,5 інтервали. Поля: верхнє – 2,0 см, нижнє – 2,0 см, лівє – 3,0 см, правє – 1,0 см. Загальний обсяг реферату-огляду – до 15 сторінок формату А4.

1.5.2. Темі рефератів-оглядів

1. Вимоги до наукової діяльності: практичне значення і можливі варіації.
2. Наукова діяльність як творчість.
3. Сучасні методи наукових досліджень у юридичній сфері й тенденції їх розвитку.
4. Форми наукових праць з юридичних наук: тези доповідей, наукові статті, монографії, дисертації.
5. Особливості раціонального трудового режиму дослідника.
6. Наукова організація робочого місця науковця.

7. Зміст організації праці дослідження за критерієм «рефлекс на час».
8. Зміст оцінки виконаної дослідної роботи за обсягом.

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного заліку.

1.6.1. Питання для підсумкового контролю

1. Особливості правознавства як напряму наукового дослідження.
2. Правознавство в системі соціально-гуманітарного наукового знання.
3. Метод, методика і техніка дослідження. Наукові методи та методи практичної діяльності.
4. Стиль і жанри наукових юридичних робіт.
5. Поняття і структура методології правознавчих наук.
6. Класифікація методів юридичної науки.
7. Предметна та цільова обумовленість методів юридичної науки.
8. Належність, допустимість, істинність, доцільність при виборі методу дослідження.
9. Наукові поняття, правові поняття, правові категорії і правовий концепт.
10. Фундаментальні дослідження в галузі права.
11. Прикладні дослідження в галузі права.
12. Організація творчої діяльності дослідника
13. Структура наукового дослідження.
14. Релевантність наукового дослідження.
15. Особистість вченого.
16. Особливості розумової праці
17. Некласичні методологічні підходи у правознавстві та їх зв'язок зі зміною ідеалу раціональності.
18. Система сучасних методів у правознавстві.
19. Методологія дослідження правового явища.
20. Детермінація методологічних підходів соціокультурним контекстом.
21. Класичні методологічні підходи у правознавстві (структурний, функціональний, системний).
22. Сутність окремих сучасних методологічних підходів у дослідження права (герменевтичний, синергетичний, антропологічний, інтегральний, комунікативний, феноменологічний, соціокультурний).
23. Сучасні методи наукового дослідження права та правових явищ.
24. Праворозуміння. Тип праворозуміння та його значення для юридичної науки та практики.
25. Праворозуміння як парадигма.
26. Методологія емпіричних правових досліджень.
27. Методологія догматичних правових досліджень.
28. Методологія порівняльно-правових досліджень.
29. Методологія галузевих юридичних досліджень.
30. Методологія метатеоретичних досліджень.

1.6.2. Приклад екзаменаційного білету

1. Правознавство в системі соціально-гуманітарного наукового знання.
2. Особливості розумової праці.
3. Некласичні методологічні підходи у правознавстві та їх зв'язок зі зміною ідеалу раціональності.

2. Схема нарахування балів

3.1. Нарахування балів аспірантам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

3.2. Обсяг балів, здобутих аспірантом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 6 лекційних занять за денною та заочною формами навчання.

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій					
			1	2	3	4	5	6
1.	Денна	6	1,7	3,3	5,0	6,7	8,3	10
2.	Заочна	6	0,8	1,7	2,5	3,3	4,2	5

3.3. З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 4 семінарських заняття за денною формою навчання та заочною формами навчання.

За результатами семінарського (практичного) заняття кожному аспіранту до відповідного документа обліку успішності виставляється кількість балів від 0 до 5 числом, кратним 0,5, яку він отримав протягом заняття.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів наведені у п. 4.3.8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені

Леоніда Юзькова (в редакції, затвердженій рішенням вченої ради від 29 травня 2017 року, протокол № 14), зі змінами.

3.4. Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за самостійну роботу здобувачів та виконання індивідуальних завдань, наведено в наступній таблиці:

№ з/п	б тем	Номер теми						Усього балів
		1	2	3	4	5	6	
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу							
	денна форма навчання	2	2	2	2	2	2	12
	заочна форма навчання	4	4	4	4	4	4	24
2.	Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання							
	денна форма навчання	8						8
	заочна форма навчання	16						16
3.	Усього балів							
	денна форма навчання							20
	заочна форма навчання							40

3.5. Обсяг балів, здобутих аспірантом під час семінарських занять, обчислюється за сумою балів, здобутих під час кожного із занять, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатком 3 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

3. Рекомендовані джерела

Тема 1

1. Афанасьев В.Г. Системность и общество. М.: Политиздат, 1980. 368 с.
2. Блауберг И.В. Философский принцип системности и системный подход. Вопросы философии. 1978. № 8. С. 39–52.
3. Вовк В. М., Олійник У. М. Здобутки четвертої промислової революції як виклик сучасній юриспруденції. URL : http://univer.km.ua/doc/zbirniki/Zbirnik_KhKhV_schorichnoi_zvitnoi
4. Керимов Д.А. Методологические функции философии права. Государство и право. 1995. – № 9. С. 15-22.
5. Керимов Д.А. Методология права: предмет, функции, проблемы философии права. 4-е изд. М.: Изд-во СГУ, 2008. 521 с.
6. Кохановский В.П. Философия. Ростов-на-Дону: Феникс, 2003. 224 с.
7. Маркарян Э.С. Глобальное моделирование, интеграция наук и системный подход. Системные исследования: методологические проблемы. Ежегодник. 1980. М., 1981. С. 135–154.
8. Садовский В.Н. Основание общей теории систем. Логико-методологический анализ. М.: Наука, 1974. 279 с.
9. Селіванов В. До проблеми методологічного забезпечення теоретичного аналізу державотворення і правотворення в Україні. Право України. 2006. № 4. С. 21-28.
10. Скаун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
11. Теория государства и права: курс лекций. Н.И. Матузова, А.В. Малько. М., 2000. 776 с.
12. Філософія права: навч. посібник. О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заінчковський та ін.; за заг. ред. М.В. Костицького, Б.Ф. Чміля. К.: Юрінком Інтер, 2000. 336 с.
13. Філософський енциклопедичний словник .під гол. ред. В.І. Шинкарука. К.: Абрис, 2002. 742 с.

Тема 2

1. Гришина Н.В. Давайте договоримся. Практическое пособие для тех, кому приходится разрешать конфликты. СПб., 1993
2. Вовк В. М. Дослідження бінарних опозицій у праві як розширення предметного поля вітчизняної філософії права. Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право. гол. ред. Ю.М. Бисага. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2014. Вип. 24. Т. 4. С. 184–186.
3. Вовк В. М. Культурно-правова антропологія як основа сучасних правознавчих студій. URL : http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/11882/1/zbir-pr-peformi_p077-078.pdf
4. Гусев А. І. Окремі психологічні аспекти впровадження медіаційних технологій у роботу за «латентними правопорушеннями» у шкільному середовищі. Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. №1 (36), 2015. С. 121 - 128.
5. Гусев А. І. Принцип безоцінюваності як складова особистісно -орієнтованого підходу до підготовки майбутніх психологів в системі післядипломної педагогічної освіти. Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля. № 2 (37), 2015. С. 131-138.

Тема 3

1. Братасюк В. Особливості методологічного аналізу правової реальності. Електронний ресурс. Вісник Академії управління МВС. 2008. № 1–2. С. 74–87.
2. Вовк В. , Олійник У. Методологічні засади дослідження права на свободу думки, совісті та релігії. Філософські та методологічні проблеми права. 2019. № 18 (2). С. 27-35.
3. Вовк В.М. Дослідження бінарних опозицій у праві як розширення предметного поля вітчизняної філософії права. Вісник УЖНУ. Серія право. Випуск 24. Т.4. С. 184-187.
4. Данильян О.Г. Теоретико-методологічні проблеми захисту прав людини в сучасному суспільстві. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2013. № 3. С. 84–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2013_3_13
5. Дудченко В.В. Роль методології юридичної науки у становленні новаційного науково-правового мислення. Актуальні проблеми держави і права. 2003. Вип. 21. С. 13–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2003_21_3
6. Кельман М.С. Методологічна ситуація у сучасному правознавстві та тенденції розвитку його методології. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. 2013. Вип. 5. С. 4–8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_5_3
7. Лук'янова Г.Ю. Методологічний пошук синтезу типів праворозуміння в сучасній українській юриспруденції. Європейські перспективи. 2012. № 2(2). С. 53–59. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2012_2\(2\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2012_2(2)_11)
8. Мережко О. До питання про можливість створення універсальної теорії права. Філософія права і загальна теорія права. 2013. № 1. С. 180–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/filpr_2013_1_17
9. Сердюк О.В. Методологічні дослідження в правознавстві: зміна парадигм. Актуальні проблеми держави і права. 2005. Вип. 24. С. 217–224. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2005_24_32
10. Фальковський А.О. Поняття та функції методологічних підходів у сучасних правових дослідженнях. Актуальні проблеми держави і права. 2009. Вип. 45. С. 40–44.
11. Фальковський А.О. Різноманітність аксіологічних підходів у методології права. Актуальні проблеми держави і права. 2009. Вип. 50. С. 73–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2009_50_13

Тема 4

1. Александрова, С.А. Правопонимание и права человека: автореф. дис. ... канд. юрид.

наук. Владимир, 2007.

2. Андреев Д.В., Вовк В.М., Івченко Ю.В. Філософія права: актуальні проблеми та сучасні інтерпретації: Навчальний посібник. К., 2012. 224с.

3. Веденин, В.С. Влияние правопонимания на становление и развитие институтов российского права (на примере патентного права): автореф. дис. ... канд. юр. наук. Владимир, 2007.

4. Вобликов, В.Ю. Правопонимание в современной российской теории права II Журнал Credo new. 2006. № 3.

5. Вовк В. М. Філософія права : навч.-метод. матеріали. Івано-Франківськ : Сімік, 2006. 188 с.

6. Железнова, Н.Д. Правопонимание и судебная практика: теоретические проблемы взаимодействия: автореф. дис. ... канд. юр. наук. Нижний Новгород, 2001.

7. Костенко, А.Н. Что есть право? Правопонимание в контексте натуралистического мировоззрения II Правовестник. 2012. 28 окт.

8. Лапаева, В.В. Типы правопонимания: правовая теория и практика. М., 2012.

9. Матюхин, А.А. Поиски оснований правопонимания в условиях общественных изменений II Научные труды «Адилет» (Алматы). 2003. № 2(14).

10. Поляков, А.В. Общая теория права: феноменолого-коммуникативный подход: курс лекций. - СПб., 2003.

11. Попов, В.И. Правопонимание в советской юридической науке: дис. ... канд. юр. наук М., 2001.

12. Скоробгатов, А.В. Современные концепции правопонимания: учеб. пособие. Казань, 2010.

13. Фролов, С.Н. Связь концепций происхождения права и типов правопонимания: дис. ... канд. юр. наук. М., 2007.

Тема 5.

1. Агацци Э. Моральное измерение науки и техники. М.: МФФ, 1998. 344 с.

2. Диалектика фундаментального и прикладного. Ю.А. Овчинников, К.В. Фролов, Р.Г. Яновский. М.: Наука, 1989. 335 с.

3. Дротянко Л.Г. Фундаментальне і прикладне знання в авіакосмічних дослідженнях. Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – К.: НАУ, 2005. № 1 (2) С. 22-27.

4. Дротянко Л.Г. Фундаментальне та прикладне знання як соціокультурна та праксеологічна проблема. Центр гуманітарної освіти НАН України; Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. В. Винниченка. К.: Четверта хвиля, 1998. 174 с.

5. Зельдович Я.Б. Социальное общечеловеческое значение фундаментальной науки. Философия, естествознание, социальное развитие. Крымский С.Б., Сачков Ю.В., Зельдович Я.Б. и др. М.: Наука, 1989. С. 42-49.

6. Лемени А. Тайна рациональности: к вопросу о диалоге между богословием и научным познанием. Научные и богословские эпистемологические парадигмы: историческая динамика и универсальные основания под ред. В. Поруса. М., 2009.

7. Мамчур Е.А. Фундаментальные и прикладные исследования: проблемы границ. Вызов познанию: Стратегии развития науки в современном мире. М.: Наука, 2004. 475 с.

8. Никифоров А. Л. Фундаментальная наука в XXI веке. Фундаментальная наука умирает? Вопросы философии. 2008. № 5.

9. Пружинин Б.И. Ratio serviens? Вопросы философии. 2004. № 12. С. 41-55.

10. Пружинин Б.И. О пользе фундаментальности, или быть ли в России большой науке. Вопросы философии. 1996. № 12. С. 133-141

11. Ржевский В.В., Семенчев В.М. Фундаментальное и прикладное в науке, их

взаимосвязь и основные особенности. Вопросы философии. 1980. № 8. С. 107-117.

12. Сачков Ю.В. Фундаментальные науки как стратегический ресурс развития. Вопросы философии. 2007. № 3. С. 76-89.

13. Степин В.С. Теоретическое знание. М.: Прогресс-Традиция, 2000. 744 с.

Тема 6.

1. Голов А.А. Отношение населения к науке. Информационный бюллетень Экономические и социальные перемены: Мониторинг общественного мнения. М.: АО Аспект-Пресс, 1995. Вып. 6. С. 48-50.

2. Гохберг Л.М., Шувалова О.Р. Общественное мнение о науке. М.: ЦИСН, 1997. 92 с.

3. Докторов Б.З. О характере российского экологического сознания. Информационный бюллетень Экономические и социальные перемены: Мониторинг общественного мнения. М.: АО Аспект-Пресс, 1993. Вып. 7. С. 5-9.

4. Зубова Л.Г., Андреева О.Н., Антропова О.А. Ориентации выпускников на научно-исследовательскую деятельность. Социологические исследования. М., 2008. № 11. С. 119-123.

8. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://www.rada.gov.ua> – Офіційний сайт Верховної Ради України.
2. <http://www.president.gov.ua> – Офіційний сайт Президента України.
3. <http://www.kmu.gov.ua> – Офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
4. <https://supreme.court.gov.ua> – Офіційний сайт Верховного Суду.
5. <http://www.court.gov.ua> – Офіційний веб-портал «Судова влада України».
6. <http://http://www.gp.gov.ua> – Офіційний сайт Генеральної прокуратури України.
7. <http://www.npu.gov.ua> – Офіційний сайт Національної поліції України;
8. <http://www.nbuv.gov.ua> – Сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.

Розробники програми навчально-методичних матеріалів:

Вовк В. М. – професор кафедри теорії та історії держави і права, доктор юридичних наук, професор.

Олійник У.М. – доцент кафедри теорії та історії держави і права, кандидат юридичних наук.

_____ В. М. Вовк

15 червня 2020 року

_____ У. М. Олійник

15 червня 2020 року

Схвалено кафедрою теорії та історії держави і права

15 червня 2020 року, протокол № 10

Завідувач кафедри _____ Л. Л. Місінкевич

15 червня 2020 року

Декан юридичного факультету

_____ С. А. Крушинський

15 червня 2020 року

Погоджено методичною радою університету 18 червня 2020 року, протокол № 8

Голова методичної ради _____

18 червня 2020 року